

Digitalizált diafilmek

A Laterna Magica Diafilm-történeti Gyűjtemény az ország egyik legkisebb múzeuma, hiszen állománya egy előszobaszekrényben elfér. Ugyanakkor egy sajátos médiabirodalom, amelyről fennállásának hét éve alatt 84 híradás jelent meg a nyomtatott és elektronikus sajtóban. A Neumann-házzal közösen működtetett honlapok, televíziós műsorok mutatják népszerűségét, és azt a helyes törekvést, hogy a dokumentumtípus megőrzése, archiválása mellett miképpen lehet egy műfajt életben tartani, és a nagyközönséget – legyen az gyerek vagy felnőtt – szórakoztatni. A cikk a gyűjtemény munkájába ad betekintést, kiértérve a nagy gyűjtemények hasonló állományára is.

A Laterna Magica Diafilm-történeti Gyűjtemény

A *Laterna Magica Diafilm-történeti Gyűjtemény* az egyetlen hazai film-diapozitívokat őrző magángyűjtemény. A gyűjtemény több mint harmincéves kutató- és gyűjtőmunka eredménye, és az 1920-as évektől napjainkig megjelent oktató, ismeretterjesztő és szórakoztató diafilmek és diasorozatok tekintetében érdemileg teljesnek mondható. A kollekció legrégebbi tekercei a *Falu Urániájának* és a *Székesfőváros Pedagógiai Filmgyárnak* kiadványai közül valók. A tár jelentős részét teszi ki a *Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium* és a *Nép-művelési Minisztérium* „Beszélő képek” c. sorozata, amely az 1950-es évek diafilmkiadását reprezentálja. Az *Oktatásügyi Minisztérium Szemléltető Filmkirendeltsége*, az *Iskolai Filmintézet* oktató tekerceinek sokasága, valamint a *Magyar Diafilmgyártó Vállalat* mese- és ismeretterjesztő szalagjaiból álló állományrész is majdnem hiánytalan. A kiadványokat lehetőség szerint eredeti csomagolásában (kiszerezésében) őrizzük. A filmekhez tartozó szövegekönyvek, használati utasítások, korabeli kereskedelmi árjegyzékek, katalógusok és hangfelvételek szintén megtalálhatók a diafilmtárban (1. ábra). A gyűjteményről számítógépes (DOS-alapú ISIS 3.0) katalógus tájékoztatót, amelynek elkészítéséhez a *Magyar Mozgóképek Közalapítvány Könyv Kísérleti film és Folyóirat Kuratóriuma* 1995-ben adott anyagi támogatást. (Ez a katalógus az alapja az interneten megtalálható változatnak, amely a feldolgozás ütemében folyamatosan bővül.)

A filmeket és keretezett sorozatokat a vetítő- és a diakészítés technikai eszközeit felvonultató, kisebb eszköztár teljesíti ki. Ez a gyűjteményrész tartal-

mazza a hazai kereskedelmi forgalomban régebben beszerezhető mese-diavetítők minden típusát, a hozzájuk tartozó műszaki dokumentációval, kezelési utasításokkal együtt. A témába vágó tájékozódást segíti az a gazdag, nyomtatott katalóguskollekció, mely az elmúlt évtizedekben működő diatárak, könyvtárak, valamint film- és szemléltetőeszköz-tárak egykori állományáról ad átfogó képet.

1. ábra A diafilm-történeti gyűjtemény anyagainak tárolása

Állományadatok

Diafilm és diasorozat:	2887
Hangosított dia:	142
Külföldi diafilm és diasorozat:	223
Szöveggönyvek:	873
Technikai eszközök:	167
Összesen (egység):	4292

Elektronikusan feldolgozott (digitalizált) filmek

520 cím: 77 CD-n.

A gyűjtemény könyvtári, múzeumi feladatai mellett nagy hangsúlyt fektet a műfaj, a diavetítés hagyományainak ápolására; ezt szolgálják az *Örökmozgó Filmmúzeummal*, a *Merlin Színházzal*, a *Pécsi Országos Színházi Találkozóval*, valamint az *Eleuszisz Színház Egyesülettel* tartott közös rendezvényei. Az utóbbi évek vetítésein, 1999-től olyan neves színművészek szólaltatták meg a „klasszikus” dia-összeállításokat, mint *Csákányi Eszter*, *Csankó Zoltán*, *Győri Franciska*, *Halász Judit*, *Helyei László*, *Jordán Tamás*, *Lengyel Ferenc*, *Pogány Judit*, *Rába Roland*, *Tóth József*, *Végvári Tamás*.

A *Laterna Magica* Diafilm-történeti Gyűjtemény szakmai kapcsolatot tart az *Országos Széchényi Könyvtárral*, az *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeummal*, a *Magyar Nemzeti Filmarchívummal*, valamint a *Nyílt Társadalom Archívummal* (*Open Society Archives = OSA*).

Az OSZK-nak, az OPKM-nek és az OSA-nak jelentős diaállományuk van. Gyűjtési területük azonban némi eltérést mutat, és törzsgyűjteményüket tekintve elsősorban az 1960-as és 70-es évek kiadványaira koncentrálnak. A OSA állományában főként az 1950–70-es évek politikai agitációs szerepet betöltő anyagai találhatók, amelyek 90%-a nem eredeti tekercs, hanem a filmekről készült digitalizált, CD-ROM-on archivált képsor. Dokumentumainak jelentős része a gyűjteményünkkel történt együttműködés eredménye, amelyet az 1998-ban közösen létrehozott *Mese és meggyőzés* c. időszaki kiállítás alapozott meg. Azóta is töretlenül folyik a *digitális* állománycsere a két intézmény között.

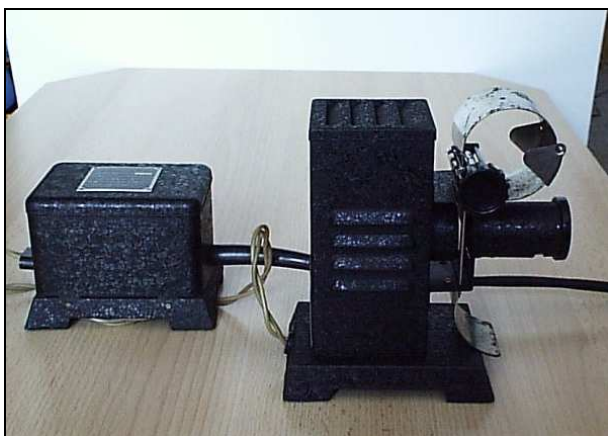
Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum a 19. század végétől napjainkig őriz diaképeket és -filmeket, elsősorban az egykori népoktatás, majd a közoktatás számára készült kiadványokból. A II. világháború utáni filmek nagy tömege az *Országos Oktatástechnikai Központ* (Veszprém) könyv- és médiatárának megszűntével került a múzeum birtokába.

A *Magyar Diafilmgyártó Vállalat* 1957-től többkevesebb rendszerességgel küldött köteles példányokat kiadványaiból az OSZK Mikrofilmtárának. Ezek eleinte kizárólag tekercses diafilmek voltak. A Mikrofilmtár nem az eredeti csomagolásban (kördobozban) őrizte meg a szalagokat, hanem beérkezésük sorrendjében, ezen belül témák szerinti csoportosításban, egymáshoz ragasztva, 30 méteres orsókra tekercselve tárolta őket. Így az érdeklődők jelenleg is csak mikrofilmolvasó készüléken tudják megtekinteni a tekercseket. Az 1980-as évek elejétől eredeti kiszerelésben, dobozokban érkeztek keretezett diasorozatok a nemzeti könyvtárba. A diafilm kísérszövegét tartalmazó régi bakelit hanglemezeket a könyvtár Zeneműtára, a szöveggönyvek jelentős részét a Kisnyomtatványtár őrzi. Ugyancsak a nemzeti könyvtárba került az 1990-es évek második felétől a filmek eredeti képanyaga, rajzteste és fotóanyaga, amelyet együttműködési megállapodás keretében a jelenlegi gyártó, a *Diafilmgyártó Kft.* egyetlen jogosultként újra kiadásokhoz, felújításokhoz kikölcsönözhet. Ez a megoldás a privatizáció részeként született, és életképes megoldásnak tűnik az eredeti műalkotások megőrzésére, ugyanakkor jogi viták kiindulópontja is lett egyes alkotók vagy örököseik és a könyvtár között.

A kiadványokról és a műfajokról

A diafilmről napjainkra csak keveseknek van közvetlen élménye, hiszen jelenleg a gyermekszobák sarkába száműzött játéktárgyként találkozhatunk vele. A számítógépek, videók, DVD-k korában ez sem kis teljesítmény egy igencsak hagyományos médiától.

A hazai diafilmgyártás, amely az 1950-es évek elejétől a magyar filmipar részeként működött, több mint 80 esztendő múltára tekint vissza. Az üveg diaképek mellett a 20. század második évtizedében jelentek meg az első tekercses filmnyersanyagra rögzített képsorok. Az egyik legjelentősebb vállalkozás ebben az időben a *Falu Urániája* nevű ismeretterjesztő társulat tevékenysége volt. A társaság tizenkét előadóval működött, és több száz előadást tartott az ország falvait járva, saját maguk szerkesztette aggregátoros diavetítővel mutatva be a filmeket. Tevékenységükről egy 1926-ban kiadott füzet, illetve a gyűjteményben megtalálható néhány megmaradt filmtekercs tájékoztat.

2. ábra Transzformátoros diavetítő (1953)

A falusi lakosság ismereteinek bővítését szolgáló közművelődési tevékenységet a II. világháború szakította meg, de igen hamar, 1948-ban az akkori Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szervezésében újraindultak az egész országra kiterjedő szabadművelődési előadások *Téli falusi esték* címmel (2. ábra).

A fordulat éve, 1948 után a Népművelési Minisztérium külön e célra létrehozott osztályán szerkesztették a filmeket. A tekercses diafilmek az 50-es évek elején korszerű, könnyen kezelhető médiumnak számítottak, nagy sorozatban megjelenő példányaikat a Magyar Fotó Dia-osztálya készítette a minisztérium, a társadalmi és politikai szervezetek felkérésére. A minisztérium 1954 őszén átszervezte az osztályt, és megalapította a későbbiekben a Magyar Filmtrószthoz tartozó Magyar Diafilmgyártó Vállalatot. A szakminisztérium eredetileg azzal a céllal hozta létre az új céget, hogy elsősorban a Természet és Társadalomtudományi Ismeretterjesztő Társulat megrendelésére ismeretterjesztő előadásokhoz, a községi, városi népművelési munkához nagy sorozatban készítsen diafilmeket. Ezzel párhuzamosan – a lángmentes filmnyersanyag bevezetésével és a Lemezárugyár dobtáras fém diavetítőjének megjelenésével – megkezdődött a mesediafilmek gyártása.

A fokozatosan kialakuló új műfaj a televízió megjelenése előtt a házi mozi szinte kizárólagos formája volt. Az ismeretterjesztő diafilmeket az 50-es évek elején minden más korabeli ismerethordozóhoz hasonlóan, a napi politika szolgálatába állították. A diafilmek szerkesztői nemcsak a legodaadóbb nézőket, a gyermekeket célozták meg az összeállításokkal, hanem a népgazdasági tervek megvaló-

sítására kívánták serdültebb és felnőtt nézőket sarkallni, és természetesen a „nagy testvér”, a Szovjetunió népeinek gazdasági eredményeit is be kívánták mutatni. Ezért a diafilm *aranykora* tömördek naiv, csacska mesét is produkált a gyári munkát végző emancipált nőről, a szövetkezeti sertéstenyésztés fejlesztéséről, a gyapot- és ciroktermelésről, az ellenforradalmi lázadást felgöngyölítő magyar tengerészekről, továbbá a bölcs parasztról és fiáról, akik felveszik a harcot a burgonyabogárral. A korra jellemző címek: *Tavasza a kolhozban*, *Asszonyok, lányok, gyertek traktorosnak*, *Termeljünk több tojást* stb. Érdekes vállalkozásként tarthatjuk számon a *Diahíradó* és a *Sporthíradó* műfaját. A sporthíradók bemutatták a híres 6:3-at, *Angliai diadal* címmel, vagy az 1955-ös műkorcsolya Európa-bajnokságot. Az induló magyar diafilmtermés jelentős hányada magyarított szovjet diafilmekből áll, készültek persze szép számmal tipikusan magyar művek is, amelyek meglepően eredeti módon közelítették meg a kijelölt témát. A megrendelők (Népművelési Minisztérium, SZÖVOSZ, Néphadsereg, KISZ, MSZMP) előszeretettel alkalmazták a magyar grafikusok, festők megoldásait. A *Bodri meg a többiek*, *Szűcs Dani álma*, *Egy hűtlen kutya kalandjai Ugatóniában* – hogy csak néhány címet említsünk –, a lapos propaganda-szöveg ellenére képzőművészileg értékes alkotásnak tekinthetők.

3. ábra Diafilmek az 1950-es évekből

A *mesediafilmek* a műfaj talán legjellegzetesebb és legemlékezetesebb darabjai, lényegében nálunk egyet jelentenek a „diafilm” fogalmával. Tömeges gyártásuk megkezdésekor – 1952-ben – 31 cím volt az induló választék. Néhány év alatt – a lángmentes film bevezetésével – megsokszorozódtak a kiadványok, az ötvenes évek végére elérték a 200 címet (3. ábra). Ekkorra megszülettek a

világ- és a magyar gyermek- és ifjúsági irodalom klasszikusait feldolgozó adaptációk. Kezdetben a gyors mennyiségi felfutást elősegítette a hazai és az egykori szocialista országok animációs alkotásaiból, valamint néhány *Walt Disney*-filmből készült átdolgozás.

Elsősorban a szovjet rajzfilmgyártás terméséből készültek a diaváltozatok. Olyan tekercseket találhatunk közöttük, mint *A pórul járt róka* (1955), *A csodamalmocsk*a (1955), *Mese az öt kis kínairól* (1958), *Hóember Tóni* (1958), *A csuka parancsára* (1955) stb. Az eredeti mozgófilmek képi világát ezek a diaváltozatok őrizték meg a legjobban. Az egykoron a moziélmény felidézésére szolgáló diatekercsek nemcsak egyszerűen a filmcselekményből kiragadott állóképi mozzanatok füzérét jelentik, hanem irodalmi élményt is, mivel a kísérszöveg a legtöbb esetben az animációs feldolgozás alapjául szolgáló irodalmi művek teljes vagy rövidített változata. Az óvodai, iskolai és nem utolsósorban családi használatra szánt tekercsek mellé a gyártók 78-as fordulatszámú hanglemezeket, később hangszalagokat és hangkazettákat is kiadtak, amelyeken a történetek szövegét színművészek tolmácsolták.

Elektronikus szolgáltatások a diafilm-történeti gyűjtemény bemutatása és népszerűsítése érdekében

A Laterna Magica Diafilm-történeti Gyűjtemény igyekszik a tulajdonában lévő diafilmtekercseket, sorozatokat elektronikus formában rögzíteni, archiválni, és az így technikailag is feljavított kiadványokat CD-ROM-on vagy az interneten az érdeklődők rendelkezésére bocsátani.

Az állományvédelmi munka technikai-technológiai alapját a számítástechnika nyújtotta lehetőségek adják. Gyűjteményünknek szerény eszközparkja van: a képanyag digitalizálása *HP ScanJet 5370C* lapolvasóhoz kapcsolható *XPA* transzparens adapterrel (diafeltéttel), és *FilmScan35* speciális dia-szkennelvel történik. Ez utóbbi berendezés gyorsabban dolgozik a lapolvasónál, és nem kell bajlódni a képek méretezésével. Ugyanakkor a kiadványok döntő hányada normál méretben jelenik meg, ezért a diafeltéttel végzett digitalizálás a gyakoribb. A tekercsek és diaképek szkennelése 1200 DPI felbontásban 32 bit színmélységben, JPG kiterjesztésben történik. Ez utóbbi megkönnyíti az internetes publikálást.

A gyűjtemény anyagából az első elektronikus feldolgozás a *Magyar Irodalom Csodái Digitális Albumokon, avagy a MiCSoda sorozat* (1997) volt. A hat lemezből álló sorozat alapvető célja a magyar gyermek- és ifjúsági irodalom korszerű eszközökkel történő széles körű terjesztése, korábban már létrehozott és a sorozat alkalmával felújított művészi értékek bemutatása, szórakoztatás, az oktatás segítése és az értékmentés. A MiCSoda sorozat lemezei szórakoztatnak, mert multimédiás eszközökkel dolgozták fel irodalmunk kiemelkedő egyéniségeinek műveit. A megértéshez még írás-olvasás tudás sem szükséges, így a legfiatalabb korosztály is játszva ismerkedhet meg költészetünk, monda- és mesevilágunk szépségeivel. A lemezek akár hagyományos, akár alternatív tanórai vagy szakköri keretek között jól alkalmazhatóan dolgozzák fel az adott témát. A MiCSoda sorozat alkotói *Fazekas Mihály*, *Garay János*, *Arany János*, *Petőfi Sándor*, *Benedek Elek*, *Móra Ferenc*, *Móricz Zsigmond* műveiből válogattak, a Magyar Diafilmgyártó Vállalat több évtizedes kiadói tevékenysége során létrejött grafikákra és illusztrációkra támaszkodtak. A rajzolóknak között *Zórád Ernő*től *Richly Zsoltig* szinte a teljes hazai grafikustársadalom képviselőivel találkozhatott a néző, hangfelvételtől *Básti Lajos*, *Törőcsik Mari* klasszikus előadásával és *Szabó Gyula*, *Mikó István*, *Papp Zoltán*, *Esztergályos Cecília*, *Andresz Kati*, *Vándor Éva*, *Pécsi Ildikó* a sorozat céljára készült új előadásával ismerkedhetett meg a legfiatalabb közönség.

Második jelentős kiadványunk a *Diafilmtár* című CD-ROM-katalógus, amely több mint 2000 bibliográfiai tételt, egy, a műfajról szóló tanulmányt, ötven teljes terjedelmű, elsősorban ismeretterjesztő filmet közöl a gyűjteményből, valamint négy rövid mozgófilmet is tartalmaz. A pergőfilmek között interjút láthatunk *Zórád Ernő*vel, a neves illusztrátorral, megtekinthetjük az *Ahol a diamesék szü-*

letnek című reklámfilmét a diagyártásról, egy kísérleti darabot a diafilmek videósításáról *Aladdin* és a *csodalámpa* címmel, valamint egy klasszikus rajzfilmet, *Csermák Tibor* A török és a tehenekjét, melynek diafilmváltozatát a rendező készítette.

Legutóbb megjelent CD-ROM összeállításunk *A cár és a madár* címmel az 1950-es évek elejének hazai diafilmkiadásából szemezget, az ideológiai és gyakorlati szempontokat egyaránt figyelembe vevő „szovjet–magyar diafilm-fegyverbarátság” jegyében született alkotások legjavából válogatva.

A CD-ROM az orosz grafikusok munkáiból készült animációs és mesediafilmek sokaságából 40 művet mutat be teljes terjedelmében. A lemezen a bevezető tanulmányt követően – amely a filmek megszületésének ideologikus és gyakorlati megfontolásait ismerteti – a következő művek szerepelnek: *Az aranyantilop*, *Aranyhaj*, *Buksi*, *A cár és a madár*, *Csizmás kandúr*, *Csodamalmocsk*a, *A csuka parancsára*, *Egy ceruza kalandjai*, *Egy kis borz története*, *Előkelő utasok*, *Az engedetlen kisfiú*, *Furfangos nyuszkó*, *Gonosz hatyúk*, *Hőember Tóni*, *Hogyan győzte le a nyuszi az elefántot*, *A holló meg a róka*, *Hüvelyk Matyi*, *Lesipuskás*, *Lusta Csehó*, *Mérges mackó pórul jár*, *Mese a bátor nyuszirol*, *Mese a halászlóról meg a kis halról*, *Mese a szürke gidáról*, *Mese az aranykakasról*, *Mese az öt kis kínairól*, *Mézeske és árnyaska*, *Négy szerencsés flótás*, *A pap meg a szolgálja*, *Piroska és a farkas*, *A pórul járt róka* (4. ábra), *Sárkányölő*, *Sztyópa bácsi*, *Tapsi és a villanyrendőr*, *Varázsláda*, *Vidám kis mesék*.

4. ábra Kép „A pórul járt róka” c. filmről

A használó nemcsak a diafilmek kísérőszövegeit olvashatja a CD-n, hanem korabeli hangfelvételek segítségével hangosított diafilmként is élvezhet szám szerint hat mesefilmet *Váradi Hédi*, *Sinkovits Imre* és *Kőműves Sándor* egykori tolmácsolásában. A kiválasztott történetek legtöbbje a világ- és az orosz meseirodalom gyöngyszeme, ezért az adaptáció alapjául szolgáló eredeti irodalmi alkotások teljes szövege is szerepel majd a lemezen. Mindezt a témához illő mozgófilmrészletek teszik izgalmassá és érzékletessé. A kiadványban bőséges filmográfia is szerepel. Érdekességnek számít, hogy az egykori alapanyag – némi átdolgozással – újra látható a hazai televíziókban is, mivel az oroszországi *Szojuzmultfilm* jogait felvásárló ame-

rikai filmforgalmazó cég terítette az orosz animáció múlt századi klasszikusainak alkotásait az európai médiapiacra.

A legnépszerűbb mesediafilmek, mint a *Hófehérke*, *Jancsi és Juliska*, *Piroska és a farkas* stb., valamint a hozzájuk tartozó archív hangfelvételek digitális feldolgozása az utóbbi években megtörtént. A több mint 70 hangosított diamesét tartalmazó CD-ROM, melynek tervezett címe *Mesediaár* lett volna, a jogtulajdonos engedélyének hiányában kereskedelmi forgalomba nem került. Az elkészült digitalizált anyagokat nyilvános vetítéseken, bemutatókon hasznosítjuk, illetve használjuk fel.

Diafilmek a médiában

A gyűjteménnyel – megalakulása óta – többször foglalkozott az elektronikus és az írott média, részben a diafilm tipológiai kérdéseire, részben a gyűjtés gyakorlatára koncentrálnak. Ennek az érdeklődésnek első megnyilvánulásai a *Centrális Galériában* tartott kiállításra, illetve a *Diafilmtár* c. CD-ROM megjelenésének idejére estek. A legtarthatóbb és műsorfolyammá szélesedő érdeklődést a *Filmmúzeum* tv-csatorna mutatta, ahol a 2002 tavaszán megkötött együttműködés keretében napjainkig 120 diafilm műsorra tűzésére vállalkoztak. A kapcsolat jelenleg is tart, és újabb adások előkészítő munkálatai folynak. A televízióban bemutatott filmeket nem az archív tekercsek levetítésével sugározzák – mivel az eredeti példányok megóvása elsőrendű feladat –, hanem elektronikus képfeldolgozás eredményeként számítógép vezérelte digitális produkciót láthatnak a nézők. A televízióban bemutatott hangosított diafilmek vagy korabeli hangfelvételekkel, vagy az adások céljára készült, az adott összeállítás eredeti szövegét változatlanul megszólaltató színészi tolmácsolással kelnek életre.

Diafilmek a világhálón

Gyűjteményünk legismertebb nyilvános megjelenése a *Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ* szolgáltatásai között megjelenő *Virtuális Diafilm-történeti Múzeum* (www.diafilmmuzeum.hu), a *Képek a magyar irodalomból* (www.irodalmikepek.hu), az *Olvadni jó* (www.olvadniho.hu) és a *Colorplus Kft. Egyszervolt...* (www.egyszervolt.hu) elnevezésű oldalaihoz kapcsolódik. A két utóbbi honlapon csak mesefil-

mek találhatók. A hazai kulturális értékek digitalizálásában és a digitális tartalmak nyilvántartásában úttörő és jelentős szerepet játszó nemzeti intézmény 2003-ban kereste meg gyűjteményünket, hogy a 2002-ben a *freewe*-ben éppen néhány hete működő honlapunkat alakítsuk át egy mindenki számára élvezhető és használható digitális és virtuális szolgáltatássá. Mivel a gyűjtemény valójában „szekrénygyűjtemény”, amelynek nincs állandó kiállítási lehetősége, csak webes formában tudja az érdeklődőkkel megismertetni állományát. A webes összeállítás három nagy témakört ölel fel. Egyrészt bemutatja a vetítés történetét és tárgyi eszközeit: vetítők, dianézók, plakátok, reklámanyagok stb., másrészt vetítőtermében 150, széles tematikát felölelő teljes diafilmet láthatunk az agitációs és propagandaanyagoktól a népszerű meséket és kalandos történeteket feldolgozó összeállításokig, harmadrészt a teljes filmállományról bibliográfiai adatokat tesz közzé.

Az oldal leglátogatottabb menüpontja a diafilmek megtekintésére létrehozott *Vetítőterem*, a következő témakörökben: *Diafilmek 1926 és 1956 között*, *Magyar táj- és városfilmek az 1950-es évek második feléből*, *Báb-mesék*, *A diafilm klasszikusainak alkotásaiból*, *Film és mozi*, *Ismeretterjesztő diafilmek: fizika, kémia, Utazók, felfedezők, Népművészet, Közlekedés, Sport*. A számítógépes statisztika szerint a legnézettebb tekercek a következők: *Aki a népnek vermet ás*, *Apja fia*, *Arany János*, *Budapesti állatkert*, *Béakirályfi*, *A bűvös tűzszerszám*, *A kilenc csodaszarvas*, *Ben Hur*, *Az elefántköllyök*, *A kis Mukk története*.

Az oldalt 2003. június és december között 3918-an, 2004-ben 31 927-en, 2005-ben 78 567-en, 2006. január és március között 32 310-en tekintették meg, tehát az elmúlt két és fél évben 146 722 látogatója volt az összeállításnak. A honlap elkészültét követő évben az E-fesztiválon a weboldal kulturális örökség digitalizálása témakörben a második díjat nyerte el.

Képek a magyar irodalomból

A *Képek a magyar irodalomból* c. weboldal: <http://www.irodalmikepek.hu/> – a jogtulajdonos (Diafilmgyártó Kft.) engedélye és biztatása alapján – a rendelkezésünkre álló képanyagokból készített válogatás, amelynek célja, hogy a pedagógusok a tanórákhoz, a tanulók pedig kiselőadásaihoz, dolgozataikhoz illusztrációs anyaghoz jussanak, és közben észrevétlenül bővítsék az adott korszakra, a költőkre, írókra, illetve egyes műveikre vonatko-

zó ismereteiket. A bemutatott írónál, költőknél a fejezetek három fő részre tagozódnának: az alkotó életrajzára és munkásságára, a letölthető képanyagra, valamint a levetíthető és terveink szerint a későbbiekben meghallgatható hangosított diafilmekre. Az itt összegyűjtött képanyag napjainkra az iskolai szertárakban szinte elérhetetlen, mivel a hagyományos irodalmi diaposzítívok, hangfelvételek a használat során elkoptak. Jelen formájában a „digitális szertár” lehetővé teszi a klasszikus értékek modern kori átörökítését. A program tökéletesen illeszkedne az Európai Unió által elindított *e-learning* kezdeményezéshez. A csokorba szedett és rendszerezett gazdag ikonográfiai gyűjtemény irodalmi előképe és részben metodikai forrása az iskolai és közművelődési könyvtárakban mára már fellelhetetlen, több kiadást megélt kiadványnak, *Keresztury Dezső: A magyar irodalom képeskönyve* című művének. A tanulók irodalmi ismereteik bővülése mellett az internethasználatot is elsajátítják, így nem csak egy tantárgyhoz lehet felhasználni a weblapot. Legnagyobb erénye az oldalnak, hogy a filmeknél is jobban elkopott, vagy az idők során elveszett, stencilezett szövegkönyvek, az illusztrációk alá tördelve olvashatók. A weboldal elkészítését a KOMA Közoktatási Modernizációs Közalapítvány támogatta.

A feldolgozás során bemutatni kívánt összefoglaló jellegű diakepgyűjtemények:

Irodalmi arcképcsarnok, *A régi magyar irodalom*, *Képek a régi magyar irodalomról*, *A kuruc korszak irodalma*, *A huszitizmus és a humanizmus irodalma*, *A magyar könyv története*, *A magyar dráma és játékszín története*, *Budapest irodalmi emlékei*.

A gazdag ikonográfiai anyagból ízelítésként a jelentősebb írókat, költőket soroljuk fel, akiknek életútját bővebb képanyag segítségével ismerhetik meg a tanulók:

Ady Endre, *Arany János*, *Balassi Bálint*, *Berzsenyi Dániel*, *Bessenyei György*, *Csokonai Vitéz Mihály*, *Eötvös József*, *Fazekas Mihály*, *Gárdonyi Géza*, *Jókai Mór*, *József Attila*, *Katona József*, *Juhász Gyula*, *Kassák Lajos*, *Katona József*, *Kazinczy Ferenc*, *Kisfaludy Károly és Sándor*, *Madách Imre*, *Mikszáth Kálmán*, *Móra Ferenc*, *Móricz Zsigmond*, *Nagy László*, *Petőfi Sándor*, *Sarkadi Imre*, *Tóth Árpád*, *Váci Mihály*, *Verseghy Ferenc*, *Vörösmarty Mihály*, *Zrínyi Miklós*.

Az egyes írók-költők életrajzát a műveikből készült diafilm-adaptációk egészítik ki:

• **Arany János:** János pap országa (illusztrátor: Zórád Ernő), Rózsa és Ibolya (illusztrátor: Zele-

nák *Crescencia*), Toldi (illusztrátor: *Ruzicskay György*, *Vydai-Brenner Nándor*, *Benkő Sándor*)

- **Csokonai Vitéz Mihály:** Dorottya (illusztrátor: *Hont-Varsányi Ferenc*)
- **Fazekas Mihály:** Lúdas Matyi (illusztrátor: *Friedrich Gábor*, *Gunda Antal*, *Richly Zsolt*)
- **Gárdonyi Géza:** Egri csillagok (illusztrátor: *Fejes Gyula*, *Lisziák Elek*), A láthatatlan ember (illusztrátor: *László Gyula*), Micó (illusztrátor: *Rogán Miklósné*)
- **Jókai Mór:** Az aranyember (illusztrátor: *Friedrich Gábor*), A kis dobos (illusztrátor: *Vydai-Brenner Nándor*), A kőszívű ember fiai (illusztrátor: *Andó Mária*)
- **Mikszáth Kálmán:** A beszélő köntös (illusztrátor: *Lengyel Sándor*), A kis prímás (illusztrátor: *Hont-Varsányi Ferenc*) A néhai bárány (illusztrátor: *Rogán Miklósné*)
- **Móra Ferenc:** Attila mondája (illusztrátor: *Sinkó Veronika*), Csilicsala Csalavári Csalavér (illusztrátor: *Czeglédi István*), A didergő király (illusztrátor: *Gunda Antal*, *Kádár Kata*), Dióbél királyfi (illusztrátor: *Ese Katalin*), Kincskereső kis ködmön (illusztrátor: *Gunda Antal*), Nagyhatalmú sündisznócska (illusztrátor: *Csermák Tibor*)
- **Móricz Zsigmond:** Állatmesék (illusztrátor: *Csermák Tibor* és mások), Légy jó mindhalálig (illusztrátor: *Bencze László*), Hét krajcár (illusztrátor: *Rogán Miklósné*)
- **Petőfi Sándor:** Anyám tyúkja, A Tisza (illusztrátor: *Rogán Miklósné*), Az apostol (illusztrátor: *Csanádi András*), János vitéz (illusztrátor: *Hont-Varsányi Ferenc*, *Gunda Antal*, *Zelenák Crescencia*)
- **Vörösmarty Mihály:** Búvár Kund (illusztrátor: *Rogán Miklósné*), Csongor és Tünde (illusztrátor: *László Gyula*).

Az összeállítás látogatóinak száma kb. harmada a Virtuális Diafilm-történeti Múzeuménak.

Az internetes publikálás folyamatosan ébren tartja az elektronikus és az írott sajtó figyelmét, így szinte az elmúlt két és fél évben nem volt olyan jelentős televíziós csatorna, szak- vagy napilap, amelyik ne foglalkozott volna a gyűjteménnyel. A hazai filmes lapok közül csak néhányat említve: a *Filmkultúra*, a *Pergő képek* és a *Médiamix* szentelt figyelmet tevékenységünknek. Ugyancsak jelentős a napilapokban megjelent hosszabb-rövidebb írások száma. A televíziós csatornák közül a *Magyar Televízió*, a *Duna TV* és az *RTL Klub* sugárzott riportokat, vagy készített önálló műsorokat, ismeretterjesztő filmeket a témáról. A *Magyar Rádió* több rangos adása szólt rólunk, pl.: *Leporoló*, *Ko-*

pogtató, *Múzeum körút*, hogy csak néhányat említsünk az utóbbi évek adásai közül.

Mint internetes múzeum, használóink visszajelzéseit csak a világháló segítségével ismerhetjük meg. A nekünk küldött elektronikus levelekből és statisztikákból alkothatunk képet róluk, illetve olvashatjuk el véleményüket munkánkról. Látogatóink nemcsak itthonról keresnek fel bennünket, hanem Ausztria, Belgium, Finnország, Kanada, Németország, Románia, Szlovákia érdeklődői is megjelennek nézőink között. A statisztika alapján képet kaphatunk a legnépszerűbb filmekről is, ezek: *Aki a népnek vermet ás*, *Apja fia*, *Arany János*, *Budapesti állatkert*, *Béka királyfi*, *A bűvös tűzszerszám*, *A kilenc csodaszarvas*, *Ben Hur*, *Az elefántkölyök*, *A kis Mukk története*.

Az elektronikus levelezés segítségével gyűjteményünk jelentősen tudja gyarapítani állományát magánszemélyek, intézmények felajánlásaival, vásárlással és cserével, nemcsak a filmekkel, hanem technikai eszközökkel, nyomtatott anyagokkal is. Az elmúlt évben csaknem 800 „új” dokumentummal bővült állományunk, amely feldolgozási és tárolási nehézségeket is okozott.

Összegzés

Végezetül érdemes néhány szót szólni azokról az előnyökről és hátrányokról, amelyek a magángyűjteményt jellemzik. Legfőbb erényünk, hogy kicsik vagyunk; ebből adódóan rugalmasabbak és alkalmazkodóbbak, mint a nagy közgyűjtemények, ahol azonos típusú dokumentumokat őriznek. A többmilliós vagy százezres állománnyal, műtárggyal rendelkező közintézmények e gyűjteménytesteket nagyságrendjük miatt (néhány ezer dokumentum) periferikusan kezelik, amivel nem azt akarjuk mondani, hogy nem tesznek eleget őrzési és feltárási kötelezettségeiknek, de jószerével e kettővel véget is érnek idevágó szolgáltatásaik. Úgy is mondhatnánk, ahol a központi szolgáltatások végződnek, ott kezdődnek egy magángyűjtemény lehetőségei.

Két fő profilunk: elektronikus feldolgozás és publikálás, valamint vetítések, bemutatók, előadások szervezése színészi közreműködéssel. Távlatokban az elektronikus képfeldolgozás alapja lehet a filmszalagon megjelenő felújítások elindításának is.

Napjainkban mindenki izgatottan kérdezi, hogy állunk a szerzői jogokkal? Nos, a diafilmekre vo-

natkozó jogszabályokat az 1999. LXXVI. tv. a szerzői jogról hatályon kívül helyezte. Az elkészült filmtörvény, mint a neve is mutatja – 2004. évi II. törvény a mozgóképről – erre a dokumentumtípusra nem tartalmaz passzusokat. (Ugyanakkor a Magyar Diafilmgyártó Vállalat 36 éven keresztül a magyar filmszakma egyik termelőegysége volt, forgalma az 1970-es években megközelítette az akkori Pannónia Filmstúdió bevételeit.) A diafilmek megszületésük pillanatában már az egyéni és közösségi használatra szánt sokszorozott dokumentumként kerültek forgalomba. Napjainkra filmjogaik a jelenlegi gyártónál maradtak, így a velük történő együttműködés és engedély birtokában kerül sor a vetítésekre, illetve a dokumentumok elektronikus rögzítésére. Az elektronikus feldolgozás során az eredeti összeállítások képi sorrendjén, impreszumán nem változtatunk, így lényegében elektronikus másolatokat hozunk létre. Valószínű, hogy az elektronikus formában publikált diafilmek sike-

rének titka nemcsak a nosztalgiában keresendő, hanem a számítógép képernyőjén megjelenő állóképváltozattal szinte semmit sem módosul az eredeti kiadvány tartalmi és esztétikai megjelenése, nem hiányzik semmi az eredeti kiadvány varázsából, hacsak a vetítőgép körül szállongó porszemeket és az olvadó filmtekercs illatát nem tekintjük veszteségnek; a tekergetés helyett marad az egér kattintása.

Beérkezett: 2006. III. 21-én.

Bíró Ferenc

a *Laterna Magica Bt.*
képviselője.

E-mail:
biro.ferenc@terezvaros.hu
info@laterna.hu

Kína növekvő szerepe az információs gazdaságban

A skót *Robert Gordon Egyetem* tanulmánya szerint az *Elsevier* által 2004-ben megjelentetett cikkek 9,4 százalékánál legalább az egyik szerző a Kínai Köztársaságból való. Az ország jelenleg a világ leggyorsabban fejlődő gazdasága, ezért az információs szakembereknek is fel kell ismerniük a kínai kutatási szakirodalom fontosságát.

A *Tudományos szerzőtársi kapcsolat Kínában: a szerzőtársi minták vizsgálata és hatásuk az Elsevierre* c. tanulmányban az egyetemen három tudós vizsgálta a kínai szerzők nagy arányú társ-szerzőségét, a gyakori együttműködést a Németországban, Japánban és az USA-ban dolgozó kollégákkal. Megállapítják, hogy „a kínai szerzők egyedülálló információval rendelkeznek a hagyományos kínai orvoslásban és a genetikában. A kínai kutatás új területeket nyitott meg az élettudományokban, az anyagtudományokban, a vegyészetben, a számítógép-tudományban és – meglepetésre – a környezetvédelemben.”

A *ScienceDirect* online szolgáltatás keretében az *Elsevier* jelenleg 20 kínai folyóiratot kínál díjmentesen. A kiadó „nyelvjavító szolgáltatásokkal”, és a legjobb kiadói gyakorlatok megismertetésével segíti a kínai szerzőket.

Kínában az innováció a kormány támogatásával gyorsan fejlődik. A kínai információs szakemberek erőssége a csoportos gondolkodás és a tenni képes magatartás. Az *Elsevier* szorosan együttműködik a műszaki tudományok oktatásában első helyen álló pekingi *Tsinghua Egyetemmel*, ahol az ország több vezetője is végzett. A kínai vezetők úgy kezelik az országot, mint egy nagy műszaki projektet. Az *Elsevier* alelnökének véleménye szerint a kínai tudományos fejlődési trendek alapján valószínűsíthető, hogy 2010-ben az USA után a második helyet Kína fogja elfoglalni a tudományos cikkek publikálási rangsorában.

További információ: www.elsevier.com

/Information World Review, 221. sz. 2006. p. 1.
http://www.elsevier.com/wps/find/authored_newsitem.cws_home/companynews05_00366/

(Jáki Éva)